

Estetyka i etyka w ujęciu Karola Bergera. Romana Bergera
lektura *Celanstimmen* Floriana Dąbrowskiego
(streszczenie)¹

Anna Tenczyńska

Swoją *Teorię sztuki* Karol Berger zalicza do „ogromnej rodziny filozoficznych teorii sztuki”, posługując się tu zapewne Wittgensteinowską kategorią „podobieństwa rodzinnego”. Podobieństwo to nietrudno wykazać - mamy do czynienia z kolejną, znaczącą pozycją z tego zakresu, jej znaczenie wynika jednak przede wszystkim z tego, co różni ją od większości zarówno klasycznych, jak i współczesnych prac poświęconych tej problematyce, a nie z tego, co ma ona z nimi wspólnego. Książki Karola Bergera nie należy wpisywać w tradycję stawiającą znak równości pomiędzy teorią sztuki a estetyką. Estetyka bowiem stanowi tutaj jeden z elementów tej teorii, obok poetyki i hermeneutyki. To pierwsza różnica.

Druga - to przyznanie w rozważaniach nad sztuką pozycji uprzywilejowanej muzyce, które nie jest jednak równoznaczne z umniejszeniem roli literatury i sztuk wizualnych. Poddając analizie liczne dzieła literackie, malarskie, rzeźby oraz liczne związane z nimi fakty historyczne, Berger bez przeszkód może wyciągać ze swoich rozważań wnioski ogólne. Przyczyną przyjęcia przez autora takiej perspektywy jest przekonanie, że „muzyka ukazuje najważniejsze problemy społecznej i historycznej sytuacji sztuki nowoczesnej w sposób szczególnie radykalny, ostry i wyraźny.”

Trzecia i najważniejsza różnica dotyczy samego pytania fundującego namysł nad sztuką, począwszy od jego starożytnych początków. Przyjęliśmy za punkt wyjścia i główny przedmiot dociekań estetyki uważać kwestię statusu ontologicznego sztuki i dzieła sztuki, streszczającą się w pytaniach: *czym jest sztuka?*, *czym jest dzieło sztuki?* Karol Berger przyjmuje inną perspektywę, nie poprzez sformułowanie nowego pytania, ale poprzez nowe rozmieszczenie akcentów. Stara się skierować zainteresowanie estetyki ku pytaniu: „co powinno być funkcją sztuki, jeżeli ma mieć ona dla nas znaczenie?” Stara się także pokazać, że w obecnej sytuacji namysłu nad sztuką pytanie to - otwierające estetykę na problematykę

¹ Pełen tekst referatu ukaze się w piśmie „Muzykalia VI/ Judaica” (http://www.demusica.pl/?Pismo_Muzykalia:Muzykalia_VI%2FJudaica_1).

etyczną — jest nie tylko bardziej interesujące, ale z wielu względów także ważniejsze od pytania o jej status ontologiczny.

Szczególną ilustracją dla tej teoretycznej refleksji, pogłębiającą widzenie dzieła sztuki - w tym przypadku muzycznego - w perspektywie etycznej, będzie stanowiła lektura *Celanstimmen* Floriana Dąbrowskiego dokonana przez Romana Bergera. Pytając, co ma znaczenie przy odbiorze takiego utworu jak *Celanstimmen*, przywołuje on kategorię *autentyczności*. Zapytajmy zatem, za Karolem Bergerem, „co powinno być funkcją sztuki, jeżeli ma mieć ona dla nas znaczenie?“, i za Romanem Bergerem, „czy autentyzm może stanowić kryterium [...] przy interpretacji dzieła sztuki?“. O *conditio humana* wyrażoną w sztuce.